

פתרון הבחינה

היסטוריה

קיץ תשע"ח, 2018, שאלון: 22381
מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. חלק מהתשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים.

בשאלון זה שמונה נושאים, ועל הנבחן לבחור שניים מהם.
בכל נושא שני פרקים, על הנבחן לענות על שתי שאלות.

נושא 3 – קהילת יהודי קרקוב

על הנבחן לענות על שתי שאלות:
על אחת מן השאלות 9-10 (פרק ראשון) ועל אחת השאלות 11-12 (פרק שני)

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מן השאלות 9-10 (35 נקודות)

שאלה 9 – החיים בגטו קרקוב

סעיף א'

לתדאוש פאנקיוויץ', רוקח פולני לו היה בית מרקחת בכיכר ז'גודה טרם המלחמה, התירו הגרמנים להישאר ולתת שירות לקהילה היהודית, גם לאחר שחומות הגטו נסגרו עליו.
תושבי הגטו הסתייעו בבית המרקחת באופנים הבאים:
בית המרקחת הפך עבור יהודי הגטו למקום מפלט – "מעין שגרירות... מקום אקס-טריטוריאלי, מקום המייצב את העולם החופשי".
בזמן שהנאצים יצרו את הגטו גם במטרה לבודד את היהודים מהעולם החיצון ולערער את הקשר שלהם אליו, אפשר להם בית המרקחת להיחשף למתרחש, בעולם שמחוץ לגטו "קוראים עיתונים גרמניים ועיתוני מחתרת", שם נהגו להתווכח ולדון בענייני העולם, "כאילו" ישנה שגרה.
תדאוש פנקיוויץ' ששיתף פעולה עם היהודים סייע גם בהברחות של מזון ותרופות אל הגטו ובכך אפשר שיפור מועט בחייהם.

כך סייע בית המרקחת לשמור על מעט שפיות ותחושת נורמליות עבור יהודי הגטו, בצד סיוע ממשי בהתמודדות עם קשיי היום-יום הפיזיים בגטו – הרעב והמחלות. שתי דרכים אחרות שבאמצעותן התמודדו תושבי הגטו עם המציאות הקשה שנכפתה עליהם (על התלמיד להציג שתיים מאלה):

- “מאבק על הלחם”** - השלטון הגרמני לא אפשר אספקה ראויה של מזון לגטו, מכיוון שמטרת הגרמנים הייתה לשבור את גופם ורוחם של היהודים ע"י הרעבה מכוונת. הקצבת המזון הגרמנית הייתה 250-300 קלוריות ביום, כל אדם בגטו קיבל 100 גרם לחם ליום, ופעם בחודש 200 גרם סוכר ושומן. מוות ברעב הפך לתופעה יומיומית. הרעב והשגת המזון היו למרכז המאבק הקיום בגטו. על התלמיד להציג שלוש דוגמאות מתוך אלה –
1. היודנרט חילק את המזון שקיבל מהרשויות הגרמניות בין החנויות בגטו בהן קבלו היהודים את המנות לפי תלוישים מיוחדים שניתנו רק לבעלי הקנקרטה ואישורי העבודה (“התושבים החוקיים” בגטו).
 2. הוקמו מטבחים ציבוריים לנזקקים.
 3. קבוצות ויחידים הבריחו לגטו מצרכי מזון –
 - א) משאיות אשפה עירוניות שעבדו בגטו סייעו בהברחת מזון לגטו.
 - ב) נוסעים פולניים שעברו עם החשמלית בגטו, זרקו חבילות ללקוחות יהודים קבועים, במקומות שנקבעו מראש.
 - ג) יהודים שעבדו מחוץ לגטו במפעלים גרמניים ופולניים, לקחו חלק בהברחת המזון.
 - ד) תשלום שוחד לגרמנים, שוטרים פולנים ואף שוטרים יהודיים על מנת להבריח דברי מזון.
 - ה) ילדים קטנים היו מבריחים מזון תוך סיכון עצמי גדול.
- ו) פולנים ששמרו על רכושם של ידידיהם היהודים עשו מאמץ לעזור להם להתמודד עם הרעב ודאגו להם למזון מוברח.
- “מאבק על העבודה”** - עם הקמת הגטו לא יכלו היהודים לעבוד ללא אישור עבודה וכתוצאה מכך התקשו להתקיים. מספר מקומות העבודה היה מוגבל אל מול מספר האנשים שהיו זקוקים לעבודה. היודנרט ידע שכל עוד הגטו פרודוקטיבי (יצרני) קיים סיכוי להמשך הישרדותו, ועל כן עשו מאמץ למצוא מקומות עבודה לתושבי הגטו. הם היו צריכים להחליט למי לספק עבודה ובאיזה תחום. על התלמיד להציג שלוש דוגמאות מתוך אלה –
1. בגטו פעל משרד תעסוקה גרמני שנתן היתרי העסקה של יהודים ע"י גרמנים. העבודה סופקה בתוך הגטו ומחוצה לו. היהודים בגטו נאבקו על העבודה כי רק מי שעבד יכול היה לקבל תוספת תלושי מזון ושכר זעום מהיודנראט כדי להתקיים. היהודים האמינו שמי שחיוני לגרמני לא יוצא להורג.
 2. תנאי העבודה היו בדרך כלל קשים ורמת הקושי הוגדרה ע"י יחס הממונים הגרמנים. מקומות עבודה מחוץ לגטו נחשבו לטובים יותר, לדוגמא מפעל “אמליה”, בניהולו של אוסקר שינדלר. לעומת זאת, עבודות כגון בנייה, נחשבו לגרועות מאחר והעובדים סבלו בהן מאלימות פיזית.
 3. בנוסף למקומות העבודה הקבועים, הוטלה חובה על היהודים לעבוד בעבודות כפייה שתמורתם קבלו שכר זעום מקופת היודנרט. הגטו חולק ליבולקים וכל ‘בלוק’ נשלח לעבודה פעם בשבוע. כל עוד היו בגטו בעלי אמצעים, שלמו חלקם לממלא מקום שיעבוד במקומם בעבודות הכפייה הקשות.
 4. “ארגון בעלי המלאכה היהודי” – ארגון שיזם מציאת מקומות עבודה בתוך הגטו. לשם כך היודנרט הקציב שני בניינים, לשם הובאו בעלי מלאכה כגון תופרים, סנדלרים, חייטים ועוד. “המפעל” נקרא “אופטימה” והעבודה בו הייתה מבוקשת מאוד על אף שהייתה מפרכת.

"מאבק על התקווה" - הגרמנים היו מעוניינים לשבור את מורל היהודים לצד שבירתם הפיזית, לכן רבים מיהודי הגטו ראו בפעילות תרבותית-רוחנית ערך עליון, חלק מהמאבק היומיומי שתרם לחיזוק הנפש וכוח העמידה. על התלמיד להציג שלוש דוגמאות מתוך אלה –

בתחום הדתי: למרות כל האיסורים המשיכו להתקיים בגטו חיי דת, היו שלושה בתי כנסת פעילים, אורגנו מקומות תפילה בבתי פרטיים, נחגגו חגים והקפידו על שמירת השבת, גם מי שקודם לכן לא הקפיד בכך. רבנים המשיכו ללמד לימודי דת בסתר ובגטו התקיימה מחתרת של בני נוער חרדי שחיפשו נחמה בתפילה.

בתחום החינוך: מורים קיימו לימודים בסתר לילדים בגיל בית ספר יסודי, גם בבתי היתומים בגטו לימדו את הילדים, הוקמו גני ילדים ביוזמה פרטית, וארגון הצינטוס תרם להפעלת מספר מעונות ילדים ויתומים.

בתחום התרבותי: בבתי היתומים אורגנו מופעי ביזור לילדים, למבוגרים היו כמה מקומות מפגש חברתי בגטו, ביניהם בית הקפה "פולוניה" בו נגנה תזמורת והאורחים רקדו ושרו, אורגנו בגטו מופעים וקונצרטים שקבלו הרשאה מהשלטונות מתוך כוונה להשלות את היהודים שהגטו הוא מקום בטוח ובו מתקיימים חיי שגרה. בגטו הוקם מדור תרבות שארגן פעילויות תרבותיות תחת צנזורה נאצית קפדנית.

סעיף ב'

אנשים נוספים, בנוסף על פאנקיוויץ', שחיו בגטו קרקוב והשאירו אחרים מקור כתוב ממנו אפשר ללמוד על החיים בגטו – על התלמיד להציג שניים מתוך אלה –

גוסטה דרנגר, שכתבה יומן במהלך כליאתה ע"י הנאצים, שפורסם לאחר המלחמה כ"יומנה של יוסטינה" (שם המחותרת של גוסטה);

המשורר המפורסם מרדכי גבירטיג, ששיריו ליוו את חיי יהודי קרקוב במהלך שנות השלושים וגם במהלך המלחמה והחיים בגטו, המשיך ליצור ולכתוב ולתאר את חיי היומיום; ניתן גם להציג את מרים עקביא שבספרה "נעורים בשלכת" תיארה את החיים כנערה בקרקוב במהלך המלחמה.

על התלמיד להסביר מה אפשר ללמוד מאחד מהמקורות שציין –

ניתן ללמוד **מיומנה של יוסטינה** בעיקר על חיי הצעירים בגטו, בדגש על אותם שברחו למרוד – ניתן ללמוד שהנוער המשיך לפעול במסגרת תנועות הנוער, ולא וויתר על קיום האידיאולוגיה של כל אחת מהתנועות, ניתן ללמוד על הלבטים הקשים והדילמות שהיו לבני הנוער ומנהיגות התנועות עם הידיעה על השמדת היהודים – דנו בתנועות האם נכון לעבור להיות מחתרת לוחמת ומזויינת למרות הסיכון שיש בדבר כלפי הגטו כולו ולמרות חוסר הניסיון וההבנה בתחום הצבאי. ניתן ללמוד אילו פעולות בצעו המחותרות שיצאו מתוך הגטו על מנת לפגוע ביעדים נאצים בכל רחבי העיר והסביבה ולבסוף ניתן גם ללמוד על התדרדרות המצב הפנימי בגטו, בו מלשינים יהודים הסגירו את דירות המסתור של לוחמי המחותרת שנאלצו לעבור לתפקד מתוך העיר עצמה.

ניתן להציג גם את שיריו של גבירטיג מהם ניתן ללמוד על קשיי היום יום בחיים בגטו ועל תקוות היהודים לחיים והצלה.

שאלה 10 – דילמות שניצבו לפני יהודי קרקוב בתקופת השואה

סעיף א'

דילמה אופיינית לתקופה שמכיבוש קרקוב ועד הקמת הגטו היא האם להשאר בקרקוב או לברוח מזרחה אל שטחי ברה"מ.

עם פרוץ המלחמה חיו בקרקוב כ-56 אלף יהודים. כבר ביום הראשון לפלישה הופצה העיר מהאוויר. במסגרת שיטת הבלויץ-קריג (מלחמת בזק) צבא גרמניה הפתיע את תושבי קרקוב. יהודי קרקוב היו בדילמה – להישאר או לברוח. ואם לברוח – לאן? הם מצאו עצמם לכודים ללא יכולת לברוח מאחר שמדינות העולם סגרו בפניהם את הגבולות. המוצא היחיד שנותר בפניהם היה הבריחה מזרחה לאזורים שנכבשו ע"י ברית המועצות. רוב הנמלטים היו גברים כי יצאו מנקודת הנחה שהגרמנים יפגעו קודם בהם ולא בנשים וילדים.

השיקולים בעד בריחה לאזורים שבשליטת ברית המועצות (הבריחה מזרחה) – על התלמיד להציג אחד מאלה:

1. רבים היו מודעים למצבם של היהודים בגרמניה, באוסטריה ובצ'כוסלובקיה החל מעלייתו של היטלר לשלטון (התנכלות מצד האוכלוסייה והשלטונות, גזרות כלכליות ועבודות כפייה), וחששו להיקלע למצב דומה בקרקוב.

2. מתוך נאומיו של היטלר לקראת פרוץ המלחמה הועבר המסר שגרמניה הנאצית מתכוונת להשמיד את גזע היהודים באירופה וכעת עלה חשש שהיטלר יממש את איומיו עם כיבוש פולין.

3. רצון להימנע מחיים תחת כיבוש הנאצים הביא יהודים ספורים לברוח מזרחה במטרה להתנדב לצבא פולין שעדיין נלחם בכובש הנאצי.

אך היו יהודים רבים שנתרו בעיר. השיקולים בעד המשך החיים בקרקוב תחת כיבוש נאצי – על התלמיד להציג אחד מאלה:

1. הפגיעה הפיסית ביהודים בתקופה זו הייתה מזערית, וחלק מהגברים העדיפו להישאר עם משפחותיהם ולהמשיך לנסות לשמור עליהן ולפרנס אותן.

2. מאחר ויהודים שרתו בצבא האוסטרי בתקופת מלחמת העולם הראשונה וזכו ליחס סובלני, חשבו שגם כעת יזכו ליחס דומה.

3. משכילי יהודי קרקוב דיברו את השפה הגרמנית והכירו את תרבותה ולכן סברו שאיומי היטלר הם איומי סרק.

4. רבים חששו מהמשטר הקומוניסטי בברית המועצות שנחשב לאכזרי לא פחות מהמשטר הנאצי.

גם רבים מהבורחים חזרו לעיר – באזור הכיבוש הסובייטי שלט העוני, היה מחסור גדול במקומות מגורים ויוקר המחייה עלה. אלה, בצד געגוע, בדידות ודאגה גדולה לחלקי המשפחות שנתרו מאחור גרם לרבים מהיהודים לחזור לקרקוב.

ניתן להציג דילמה נוספת שעמדה בפני היהודים בתקופה שמכיבוש קרקוב ועד הקמת הגטו - האם לנסות ולהישאר בעיר למרות צו הגירוש של הנס פרנק או לקבל את הסיוע הכספי של היודנרט ולעזוב.

ב-18 במאי 1940, פרסם המושל הכללי, הנס פרנק, פקודה לפיה נצטוו רוב יהודי קרקוב לעזוב את העיר. "זה דבר בלתי נסבל לחלוטין שאלפי-אלפים של יהודים יתגודדו ויגורו בעיר, שהפיהור העניק לה את הזכות הגדולה לשמש מקום מושב לשלטונות הרייך" (השואה בתיעוד)

בכוונת השלטונות הייתה לגרש כ-65,000 אלף מהיהודים. על מנת להחיש את קצב העזיבה הובטח לעוזבים מרצון כי יוכלו לבחור את מקום מגוריהם בערי השדה ואף לקחת את כל רכושם. משימת הגירוש הוטלה על היודנרט. הראשונים אליהם פנתה המועצה היו אותם פליטים יהודים שהגיעו לעיר עם תחילת המלחמה, ואף הציעה להם עזרה כספית קטנה עם עזיבתם. שיקול לעזוב את העיר במסגרת הגרוש - הנאצים היו ברורים בדרישת הגירוש והיה ברור ליהודים כי הוא יקרה בסופו של דבר ואז - לא ניתן יהיה לקבל את התנאים המוצעים כעת - לבחור להיכן לעבור תוך קבלת סיוע כספי מועט. שיקול להישאר בעיר למרות הדרישה לגרוש - ליהודים רבים היה ברור שיהיה קל יותר לשרוד במקום המוכר, בקרוב, מאשר בדרכים אל אזור לא מוכר.

דילמה אופיינית ליהודים בתקופה שמהקמת הגטו ועד הגירוש ביוני 1942 היא דילמת ההורים - האם לשלח את הילדים לידיים זרות מחוץ לגטו במטרה להגדיל את סיכויי הישרדותם או להשאירם בחיק המשפחה ולהגדיל את הסיכון למוות. זו דילמה שמתפתחת ככל שהאקציות להשמדה הולכות ומחריפות. שיקול בעד הפרדות מהילדים - הורים רבים הבינו שעל מנת להציל את ילדיהם יש להוציאם מהגטו, גם ללא ההורים עצמם. למשל, היו כאלו שהשליכו תינוקות מעבר לחומת הגטו בתקווה שיתמזל מזלם ופולנים רחמנים יצילו אותם. היו כאלו שהזריקו חומרי הרדמה לילדיהם, הכניסו אותם לשקים והשאירו אותם בפתח בתי הפולנים. המצב הקשה ביותר היה עבור ילדים בני שלוש עד עשר - אלו הבינו כבר את הסכנה אך במרבית המקרים היו צעירים מכדי לדאוג לעצמם. ילדים נמסרו לאימוץ אצל מכרים וידידים פולנים או נשלחו לרחובות עם מסמכים מזויפים. חלקם נמסרו למנזרים. שיקול נגד הפרדות מהילדים - הסיכון בפרדה ושליחת הילד אל גורל לא ידוע שאינו בהכרח הצלה, ללא תמיכת אחד ההורים, והעול הרגשי שהיה כרוח בהפרדות עצמה, מנע מהורים רבים לקבל את ההחלטה הגורלית הזו.

ניתן להציג גם את דילמות היודנראט הקשורות לניהול הגטו במחסור משאבים עצום, וגם את דילמת מנהיגי תנועות הנוער, מיד לאחר האקציה הראשונה ("הגרוש הקטן") במרץ 1942, האם לצאת למרד חמוש או לא.

סעיף ב'

הדילמה של אנשי "החלוצ הלוחם" הבאה לידי ביטוי במשפט "הננו מחליטים להעמיד פני לא-יהודים", היא האם לחשוף את עצם קיומה של מחתרת יהודית, לקבל הכרה על פעילותם ובכך לסכן את יהודי הגטו או לשמור זאת בסוד, למנוע ענישת יהודים, אך גם למנוע מהאוכלוסייה להכיר במאבק היהודי נגד הנאצים. להחלטה זו היו מספר תוצאות -

- תגובת הגרמנים - בניגוד למצופה, תושבי הגטו לא נענשו בצורה קולקטיבית עם חשיפת המחתרת היהודית. האינטרס של הגרמנים היה לשמור אירוע זה בסתר ובחשאי על מנת לא לעודד מחתרות נוספות למרוד, במיוחד בתקופה בה ימי התבוסה הגרמנית בפתח ושאיפתם לשדר "עסקים כרגיל" לכל האוכלוסיות הכבושות. הגטו לא חוסל מיד לאחר המרד אלא כחודשיים לאחריו.
- תגובת הפולנים - הפולנים היו בטוחים שהפעולות נעשו ע"י הרוסים ולא העלו על דעתם שאלו פעולות מחתרת יהודית. לעומתם, המחתרת הפולנית העריכה את המאמץ היהודי אך לשנים יזקפו חלק מהפעולות לזכות עצמם.

פרק שני

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מן השאלות 11-12 (15 נקודות)

שאלה 11

השינויים שחלו בחיים של היהודים בפולין מתום מלחמת העולם הראשונה ועד מותו של פילסודסקי היו:
על התלמיד להציג שניים מאלה –

כל השינויים תלויים בשינויים שעברו על פולין עצמה - הקמתה מחדש כדמוקרטיה, התמודדות עם שני משברים כלכליים תחת שלטון פילסודסקי ומותו של השליט בשנת 1935.

- לאחר מלחמת העולם הראשונה וכתוצאה מהסכסוך שנחתם בין המדינות המנצחות – חוזה וורסאי - זכתה פולין לעצמאות מחדשת. גבולותיה הוגדרו מחדש והשלטון שנקבע בה היה דמוקרטי. בתודעה הפולנית, הדמוקרטיה נקשרת ליהודים. היהודים סובלים עם תום המלחמה מפרעות ומאשמים כי הם משתפים פעולה עם הרוסים ומנסים להחדיר לפולין בולשביזם.
- הדמוקרטיה השפיעה כמובן גם על היהודים, שרובם הגדירו עצמם מבחינה פוליטית כלאום נפרד ושייכו עצמם למפלגות יהודיות ולא פולניות. ניתן לומר כי היהודים נחלקו ביניהם כמעט באופן שווה בין הזרמים – שליש ציונים, שליש אורתודוקסים ושליש תומכי הבונד. נציגי המפלגות היהודיות בסיים, שבשיאן הגיעו ל-30 צירים, שיתפו פעולה עם מיעוטים אחרים ויצרו, בגיבושו של יצחק גרינבוים מוורשה, את "גוש המיעוטים" שנאבק להבטחת כיבוד זכויותיהם בפולין. עם השנים והתגברות האנטישמיות כוחם של היהודים בפרלמנט הלך ופחת והם היו לרוב מנוודים למרות נוכחותם. "גוש המיעוטים" הואשם על ידי הפולנים בבדלנות. בין היהודים פרץ וויכוח גדול סביב גוש המיעוטים, כאשר מנהיגים יהודיים רבים הבחינו בכך שההשתייכות לגוש המיעוטים ממאיסה את הקהילה היהודית על הפולנים. מנהיגים יהודיים חותמים עם מפלגת הימין על הסכם (המכונה "אוגודה") בו הם מתחייבים לא להצביע עם גוש המיעוטים, תמורת זכויות לציבור היהודי. הסכם זה תורם לפירוק גוש המיעוטים.
- לאחר מלחמת העולם הראשונה יהודי קרקוב חוו מצוקה כלכלית קשה ונזקקו לסיוע מארגוני סעד כמו הג'וינט. השתקמותם הייתה מהירה ומרשימה בניגוד לאוכלוסייה הפולנית שחוו משברים דומים. בשנות העשרים מצבם הכלכלי של היהודים משתפר והיהודים תורמים לפולין בתחומים רבים כגון: פיתוח המדע, הקמת בתי מסחר, מלאכה תעשייה ועוד.
- כתוצאה ממשברים פוליטיים פנימיים מבצע בשנת 1926 הגנרל ג'וזף פילסודסקי הפיכה צבאית ותופס את השלטון. בשנות שלטונו ועד מותו בשנת 1935, יהודי קרקוב ויהודי פולין בכלל חיים את חייהם בצורה נוחה יחסית אך האווירה הכללית אינה אוהדת אותם. בשנת 1929 פרץ משבר כלכלי עולמי עם נפילתה של הבורסה בארה"ב, והדבר השפיע גם על פולין. כתוצאה מכך גם נוצר קרע בין היהודים לפולנים על רקע כלכלי מאחר והיהודים הצליחו להתמודד טוב יותר עם המצב. הפולנים הושפעו גם מהאנטישמיות ומהתהליכים המתחוללים בגרמניה הנאצית, השכנה. האנטישמיות באה לידי ביטוי בקריאות לפגוע בפרנסתם של היהודים. בתגובה להלך רוח זה הנהיגה הממשלה הפולנית תכניות כלכליות שנועדו לדחוק את היהודים מתחומי העיסוק שלהם ובכך לספק מקומות עבודה לפולנים.

החל משנת 1935 עם מותו של מנהיג פולין פילסודסקי, מצב היהודים החרף והלך והתדרדר. המשטר הפולני החדש פרסם שורה של צווים וחוקים אנטישמיים נגד היהודים. הוטלו מכסות להפחתת הסטודנטים היהודים והונהגו "ספסלי גטו" בשיעורים, הוטל חרם כלכלי על עסקים יהודיים ומשמרות סטודנטים לאומנים הוצבו בכניסה לחנויות, הוטלו מיסים כבדים, ומשרות ציבוריות הוגבלו לנוצרים בלבד. האווירה הכללית ברחובות עודדה התנכלויות ליהודים, והן באו לידי ביטוי בכרזות נגד יהודים, בהכאת עוברי אורח ובפוגרומים ברחבי פולין. חלק מיהודי פולין עזבו, מתוכם בני נוער שעלו ארצה בעוד האחרים המשיכו בחיים לצד הגזרות כאשר הם נטועים בחיי היום-יום.

שאלה 12

"הגנרלגוברנמן" היה החלק המרכזי של מדינת פולין (לפני ביטולה ע"י הנאצים) – מספר ימים לפני פרוץ המלחמה, ב-23 באוגוסט 1939 חתמה גרמניה הנאצית על הסכם עם ברית המועצות – הסכם ריבנטרופ – מולוטוב.

להסכם היה חלק סמוי בו הוחלט לחלק את פולין לשלושה חלקים: החלק המערבי יסופח לרייך הגרמני, החלק המזרחי יסופח לברית המועצות, ובשטח המרכזי יוקם אזור ממשל כללי בחסות גרמניה הנאצית – **הגנרל-גוברנמן**. באזור זה תכננו הנאצים לממש את האידיאולוגיה הנאצית במלואה – בדגש על עקרונות תורת הגזע, מרחב המחיה והאנטישמיות.

אחת מהדרכים הראשונות בהן פעלו הנאצים על מנת לפגוע בפולין הייתה לקבוע את קרקוב כעיר הבירה של הגנרלגוברנמן במקום וורשה, במטרה לפגוע בריבונות ובלאומיות הפולנית ולהשפיל את העם הפולני. הנס פראנק מונה למושל הכללי של הגנרלגוברנמן ומקום מושבו נקבע בקרקוב. אחת מפעולותיו הראשונות היו פרסום מנשר המודיע על ביטול המדינה הפולנית.

השפעת הבחירה בקרקוב כמרכז הגנרלגוברנמן על מדיניות הנאצים כלפי יהודי קרקוב התבטאה בשלושה מהלכים:

- הקמת יודנראט (מועצת יהודים) עוד לפני פרסום אגרת הבזק של היידריך (פקודה לכלל הגנרלגוברנמן להקים יודנראט בכל הקהילות היהודיות המרכזיות). יודנראט קרקוב הוקם החל מה-8 בספטמבר בו פנו הנאצים לד"ר מרק ביברשטיין והנחו אותו באיומים לבחור 12 נציגים נוספים ולהקים מועצה יהודית. היודנראטים ברחבי הגנרלגוברנמן הוקמו רק לאחר אגרת הבזק שפורסמה ב-21 בספטמבר 1939.
- גירוש יהודים מהעיר – בניגוד להנחיות הנאצים ברחבי הגנרלגוברנמן לרכז את היהודים בערים הגדולות, בחרו הנאצים לגרש את מרבית היהודים מקרקוב, פרט לאותם אלו מהם ניתן להפיק תועלת, וזאת על מנת להפוך את העיר לייצוגית ונקייה כיאה לבירת הממשל הגרמני. לכן החל ממאי 1940 הם פעלו לגרש מהעיר 65 אלף מתוך 80 אלף היהודים שנאספו בה מפרוץ המלחמה.
- הקמת גטו מאוחר יחסית – רק לאחר שסיימו הנאצים לגרש את מרבית יהודי קרקוב הם התפנו, במרץ 1941, באיחור גדול לעומת יתר הגנרלגוברנמן, להקים בעיר גטו, קטן וסטריילי, כיאה למרכז השלטון.

נושא 4 – מלחמת העצמאות

על הנבחן לענות על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 13-14 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 15-16 (פרק שני)

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מן השאלות 13-14 (35 נקודות)

שאלה 13 – החלק הראשון של המלחמה

סעיף א'

שני שלבים שבאים לידי ביטוי בקטע:

שלב ראשון: משבר ארבעת החודשים הראשונים - המלחמה פרצה יום למחרת החלטת האו"ם ובמהלך ארבעת החודשים הראשונים שלה היה הישוב היהודי נתון למתקפה שיזמו ערביי הארץ "... אופי המלחמה בחודשיה הראשונים, כאשר הלחימה התנהלה במפוזר... ובמתכונת מקומית מאוד".

שני מאפיינים של שלב זה – על התלמיד להציג שניים מאלה -

- הבנת מאוחרת של המצב: ההנהגה היהודית התקשתה להבין את מהות האירועים האלימים מצד ערביי ישראל. תחילה, לא היה ברור אם לראות בהם מקרי אלימות פרטניים של אספסוף זועם או מקרים מאורגנים ומתוכננים מראש. רק בהמשך הבינה ההנהגה היהודית כי מדובר במלחמה עם כלל הערבים הנמצאים בשטחי המדינה היהודית העתידה לקום. העיכוב בהכרת הבעיה, מנע מן היישוב היהודי להיערך אליה בהתאם.
 - הבריטים מגבילים את פעילות היישוב: הבריטים הבהירו לראשי היישוב היהודי בארץ כי לא יאפשרו הכנסת אמצעי לחימה לא"י עד שיעזבו. כל עוד הבריטים שלטו בא"י, ל"הגנה" לא הייתה האפשרות להשתלט על אזורים ולהחזיק בהם. כל פעולה של כיבוש, נתפסה בעיני הבריטים כהפרה של ריבונותם ולכן זכתה להתנגדות בריטית צבאית.
 - לחימה לצד קושי כלכלי: היישוב התמודד עם קושי במימון הכוחות הלוחמים וקושי בתנאי המחיימה האזרחיים. המצור על ירושלים פגע בעסקים ויצר מחסור במזון, תרופות וביגוד (ישובים נצורים נוספים – צפת, יחיעם, טבריה).
 - מלחמה בערים המעורבות: מטרת הלחימה של הערבים בשלב זה הייתה לגרש את היהודים ולהשתלט בהדרגה על השכונות היהודיות. הלחימה כללה ירי צלפים, השתלטות על מבנים, פיצוץ בתים ומכוניות תופת. דוגמאות לערים מעורבות: ירושלים, חיפה, טבריה, צפת ובשכונות הגבול בין יפו לתל-אביב.
- ניתן להתייחס גם למאפיינים הבאים - הלחימה בדרכים ובתשתיות, המצור על ירושלים, מתקפה על יישובים מבודדים, לוחמת גרילה.

שלב שני: תכנית ד' - תכנית ד' היא העברת היוזמה לידי הישוב היהודי – יוזמה שהתבטאה במעבר מהגנה להתקפה "מרגע שעברה ההגנה למתקפה והוציאה לפועל מבצעים רחבי ממדים... באה החולשה הערבית לכלל ביטוי מובהק"...

שני מאפיינים של שלב זה – על התלמיד להציג שניים מאלה -

- **החלק הארגוני של תכנית ד' :** ארגון מחדש של יחידות ההגנה ומעבר למבנה של צבא סדיר הבנוי מחטיבות ופיקודים (כחלק מהכנה לפלישה אפשרית של צבאות ערב). במסגרת הפן הארגוני של תכנית ד', הואץ יבוא הנשק: אמצעי לחימה הושגו באמצעות עסקאות חשאיות עם מדינות כגון צ'כוסלובקיה. המימון נעשה בזכות מגבית של יהודי העולם המערבי.
 - **החלק המבצעי:** יש לפרט לפחות שלושה מתוך אלה -
 - ההשתלטות על כל השטחים שנועדו להיכלל בשטח המדינה העברית, כולל ישובים ערבים שנמצאו בשטח זה.
 - השתלטות על שטחים נוספים במהלך הפינוי הבריטי, גם אם אינם מיועדים למדינה היהודית, כדי ליצור רצף טריטוריאלי.
 - פעולות תקיפה והשתלטות על שטחים ערביים, השתלטות על ערים מעורבות, השתלטות על כפרים ערביים הפוגעים ברצף הטריטוריאלי היהודי. דוגמאות לערים מעורבות עליהן השתלטה ההגנה בתקופה זו: טבריה, חיפה ויפו.
 - "טיהור" של כפרים ערביים מכוחות לוחמים, במיוחד כאלה ששלטו על עורקי תחבורה ראשיים, במטרה להבטיח שליטה על עורקי התחבורה, תוך יצירת מרחב בטוח לתנועה. דוגמא לפעולות מסוג זה ניתן לראות במבצע נחשון שמטרתו הייתה להשתלט על הכפרים הערבים החולשים על הדרך לירושלים (ניתן להתייחס גם לפרשת דיר יאסין בהקשר של "טיהור" כפרים ערביים מכוחות לוחמים).
- מאפיינים נוספים שניתן להציג – השתלטות על הערים המעורבות, הרחבת הרצף הטריטוריאלי, השתלטות למשך שבוע וחצי על הדרך לירושלים והסרת המצור באופן זמני, התאוששות כלכלית בעקבות השיפור ברציפות הקרקעית, התאוששות מדינית – ביטול טיעוני האמריקאים בדרישה למעבר למשטר נאמנות זמני.

הסיבות למעבר מהשלב הראשון לשלב השני (הסיבות למעבר לתכנית ד'): : על התלמיד להעמיק בשלושה מאלה -

- כישלון שיטת השיירות.
- המצור על ירושלים - חשש מנפילת העיר ופגיעה מוראלית בישוב כולו.
- חשש שהאויים יבטל את ההחלטה של כ"ט נובמבר ויקבל את ההצעה האמריקאית ל"משטר נאמנות".
- הפינוי הצפוי של הבריטים מחייב הערכות ויצירת רצף של ישובים יהודיים מחוברים.

סעיף ב'

אירועים או תהליכים ומידת השפעתם על מהלך החלק הראשון של המלחמה : על התלמיד להציג אחד מאלה -

מבצע נחשון:

המבצע נועד להשתלט על הכפרים הערבים החולשים על הדרך לירושלים, ולהבטיח את תנועת השיירות במטרה להסיר את המצור מעל העיר בה חיו כמאה אלף יהודים. למטרת המבצע רוכזו כוחות וציוד רב. יומיים לפני תחילת המבצע הגיעו מצי'קוסלובקיה בדרך הים והאוויר, משלוחי הנשק הראשונים.

אירוע זה השפיע במידה הרבה ביותר על מהלך החלק הראשון של המלחמה מהסיבות הבאות:

- במהלך כיבוש הקסטל, נהרג המנהיג הערבי עבדל קאדר אל חוסייני. מותו שיבש את יכולת ערבי האזור להמשיך בלחימה.
- הדרך לירושלים עמדה פתוחה במשך כשבוע וחצי בו הועלו לעיר מספר שיירות ציוד, אספקה, תחמושת ולוחמים. מהלך זה סיפק אוויר חשוב לנשימה עבור תושבי ולוחמי העיר.
- פרשת דיר יאסין שהתרחשה כחלק ממבצע נחשון, והשמועות וטענות על הטבח שהתבצע בכפר, הגבירו את מגמת הבריחה של תושבי הכפרים הערביים שנמצאו סמוך לכוחות היהודיים. מכאן שהפרשה השפיעה רבות על התפתחות בעיית הפליטים הפלסטינים.

משבר השיירות:

"משבר השיירות" הוא הכינוי שניתן לשלוש שיירות שלא הגיעו ליעדן בשבוע האחרון של מארס 48'. המשבר פגע במה שכונה "שיטת השיירות": שיטה שעיקרה ליווי רכבים ליישובים מבודדים בסיוע משוריינים, רובם "תוצרת בית". שיטה זו הוכחה כלא יעילה ואסונות רבים אירעו לשיירות שניסו לפרוץ דרך ליישובים הנצורים.

שלוש השיירות שנפגעו במשבר הן :

שיירת נבי דניאל : השיירה התעכבה בדרכה חזרה מגוש עציון באופן שאפשר לערבים להזעיק כוח ולבצע תקיפה לא מתוכננת על הציר. התוצאה - 15 הרוגים, 30 פצועים.

שיירת יחיעם : השיירה הותקפה בדרכה ליישוב ולא היה כוח חילוץ שיסייע לה. התוצאה - 47 הרוגים.

שיירת חולדה : הותקפה עם צאתה מהישוב לירושלים. התוצאה - 23 הרוגים.

אירוע זה השפיע במידה הרבה ביותר על מהלך החלק הראשון של המלחמה מהסיבות הבאות:

משבר השיירות ומחיר הדמים הכבד שהוא גבה הוביל להפעלת תכנית ד' שהיוותה נקודת מפנה במלחמה הפנימית. שיטת השיירות מייצגת את הקו ההגנתי של היישוב בתחילת המלחמה שהוכח כלא יעיל, ולכן היה צורך במעבר לקו התקפי שכלל השתלטות על כפרים שחולשים על צירי התנועה במטרה למנוע את המתקפות עליהם.

דוגמאות נוספות לאירועים / תהליכים שהשפיעו על החלק הראשון במלחמה:

כיבוש הערים המעורבות: שהוביל להפסקת המתקפות והטרור ששלט בערים אלו במהלך ארבעת החודשים הראשונים ותרם אף הוא לעזיבה ובריחה של ערבים רבים (גורם מאיץ להיווצרות בעיית הפליטים).

עסקת הנשק הצ'כוסלובקית: לולא הנשק שהגיע מצ'כוסלובקיה לא ניתן היה לעבור להפעיל את תכנית ד' ולהוציא לפועל את מבצעה הגדולים.

שאלה 14 – תוצאות המלחמה

סעיף א'

שלוש הטענות של פעיל בנוגע לתוצאות המלחמה הן: מדינת ישראל ניצחה והשיגה את יעדיה במלחמה, מצרים נחלה כישלון ותבוסה מידי צה"ל והמפסידים הגדולים של המלחמה היו הפלסטינים.

יעדיה של מדינת ישראל לנוכח פלישת צבאות ערב היו שמירה על עצם קיום המדינה; הבטחת שליטה בכל האזורים שיועדו למדינה ע"פ תכנית החלוקה של האו"ם; התרחבות לאזורים נוספים על פי צורך מתוך שיקולים התיישבותיים וביטחוניים. כל אלו הושגו על ידי מדינת ישראל. הגליל כולו בידי צה"ל, בדרום גורשו המצרים למעט רצועת עזה. בחזית המזרחית הוסר האיום מיישובי המרכז (לוד-רמלה, ראש העין, תל-אביב), הדרך לירושלים פתוחה וישנו רצף טריטוריאלי בעיר המערבית. כמו כן, נוצר רצף טריטוריאלי בין היישובים בארץ ישראל בניגוד למצב הבעייתי שציירה החלטת האו"ם 181. מול ההחלטה שנתנה לישראל 55% משטחי המנדט, נותרו בידי המדינה הצעירה 77%. לאור הישגים אלו ניתן לראות בברור כי "ראשון וראשון למנצחים הייתה מדינת ישראל". ואמנם מדינת ישראל לא הצליחה להשיג שלום, אך הסכמי שביתת הנשק היוו בעיני המדינה הכרה בגבולותיה על ידי מדינות ערב והעולם כולו.

מצרים נחלה כישלון העומד ביחס הפוך לציפיותיה לכבוש את ארץ ישראל בלחימה של מספר ימים - "בראש מדינות ערב המובסות ניצבה מצרים... אשר נחלה כישלונות בכל שלבי המלחמה". המו"מ עם מצרים היה המהיר ביותר והתכליתי ביותר לאור תבוסתם במבצעי יואב וחורב. המו"מ החל ב-12 בינואר והסתיים ב-24 בפברואר 1949. במהלך מבצע יואב נלכדה חטיבה מצרית ב"כיס פלוגיה" על חייליה וציודה ובמבצע חורב גילו המצרים כי עומק השטח שלהם אינו מוגן מפלישה ישראלית (צה"ל פלש אל סיני). נוסף לכישלונות בשדה הקרב נוצר לחץ בריטי על המצרים. לבריטים היה שיתוף פעולה עם המצרים, וחשש גדול כי התבוסה במלחמה תוביל לחוסר יציבות פנימי ונפילת המשטר הקיים. ללחץ המופעל מצד הבריטים נוסף לחץ בינלאומי נוסף, בעיקר אמריקאי, מתוך ההבנה שיש ללחוץ חיצונית על המשטר להוביל לשיחות והסכם מפני שיתקשה ליזום זאת בעצמו לאור פגיעה בכבוד שתסכן את מעמדו הציבורי. במסגרת הסכמי שביתת הנשק לא השיגו המצרים כמעט דבר מלבד רצועת עזה.

המפסיד הגדול של המלחמה היו ערביי א"י ואכן "התבוסה הקשה מכולן" נפלה בחלקם. החברה הפלסטינית נותרה בסיוע המלחמה מפורדת ומפוררת ומחציתה הפכו לפליטים ברחבי העולם הערבי. ערביי ישראל שחשבו לבטל את קיומה של המדינה היהודית איבדו את החלק שהוקצה להם בא"י על ידי האו"ם. מדינת ישראל נקטה כלפיהם מדיניות של חסימת שיבה. מדינות ערב, מלבד ירדן, סרבו לאזרח את הפליטים הערביים. מנהיגי הפלסטינים סירבו לקבל את החלטה 194 שמאפשרת בין היתר פתרון עבור הפליטים ובמקביל סרבו לקלוט ולאפשר להם להשתלב במדינות השונות.

סעיף ב

מלחמת העצמאות הייתה מלחמת קיום "להיות או לחדול", ממספר סיבות:

- המטרות שהציבו הערבים למלחמה - אחת המטרות שהציבו הערבים למלחמה הייתה החשש מהקמת מדינה יהודית באזור, והרצון המשותף של כל המדינות הערביות "לעקור את הנגע הציוני מעל אדמת המזרח התיכון".
- סיכויי ההצלחה של היישוב היהודי לפני פלישת צבאות ערב - בעת ישיבת מנהלת העם מתאריך 12.5.1948 הוזמנו יגאל ידן וישראל גלילי להציג את הערכתם לעמידת היישוב היהודי בפני הפלישה הערבית. להערכתם ישנו סיכוי של חמישים אחוזים בלבד לשרוד את המלחמה או להיכשל ולהיטבח על ידי הערבים.
- הפלישה הערבית ממספר חזיתות ותחושה כי חודש הלחימה הראשון היה החודש הקשה ביותר למפעל הציוני - מדינות ערב פלשו אל מדינת ישראל הצעירה ממספר חזיתות, כאשר תכנית הפלישה שלהם כוונה לביתור ארץ ישראל לשלושה אזורים וחיסול של אזור אחר אזור. ארבעת השבועות הראשונים של הפלישה היו הקשים ביותר בתולדות המפעל הציוני ותבעו מחיר דמים כבד מאוד בהרוגים ופצועים. חטיבות צה"ל נאלצו להתמודד בעת ובעונה אחת כנגד הפלישה הכוללת שתבעה מהן מאמצים מעבר ליכולותיהן המוגבלות. בתקופה זו נחל צה"ל כישלון ברוב החזיתות. עם זאת לא נפלה רוח הלוחמים והיה שיתוף פעולה מלא בין החזית הלוחמת לעורף היהודי התומך.

פרק שני

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מן השאלות 15-16 (15 נקודות)

שאלה 15

העמדה של מנהיגי מדינות ערב לבעיית הפליטים הפלסטינים לאחר מלחמת העצמאות:

במהלך המלחמה התאמצו בדרך כלל ראשי מדינות ערב לבלום את הבריחה של הפלסטינים מהארץ וחששו מאוד מהנטל הכלכלי והמדיני שיוטל עליהן בגלל הפליטים. עם סיום המלחמה סרבו לכל רעיון של יישוב הפליטים במדינותיהם. הם ריכזו את הפליטים במחנות מיוחדים (מחנות פליטים) אשר הפכו עם השנים לאזורי מצוקה. רק עבדאללה מלך ירדן הסכים לשילוב הפליטים בארצו ולשיקומם בה. הוא היחיד שרצה להפכם לחלק מהחברה הירדנית, לבטל את הזיקה הלאומית-עצמאית שהחלו לפתח ולחזק בכך את ירדן.

העמדה של מנהיגי ישראל לבעיית הפליטים הפלסטינים לאחר מלחמת העצמאות:

עמדת ממשלת ישראל הייתה כי היא מוכנה להחזרת מספר קטן של פליטים, אך מדיניותה הכוללת הייתה כי מדינות ערב נושאות באחריות ליישובם מחדש. ראשי המדינה ראו בערבים אשמים בבריחתם ובחזרת הפליטים איום מסוכן על קיומה של המדינה כמדינה יהודית (וכנטל כלכלי רב שידרוש שיקומם). ממשלת ישראל נקטה במדיניות של מניעת השיבה של הפליטים למקומות מגוריהם הקודמים. מדיניות זו החלה

להיות חדה וברורה יותר כאשר החלו פליטים להסתנן חזרה לכפריהם. הממשלה החלה לבצע בפעולות אשר יקשו על השיבה:

- יישוב שכונות עירוניות ערביות שננטשו ע"י עולים חדשים.
- הרס כפרים נטושים.
- העלאת יישובים חדשים על אדמות שננטשו ע"י ערבים.
- תפיסת מסתננים בשטח וגירושם חזרה מעבר לגבול.

החלטה 194 בנוגע לסוגיית הפליטים, מדברת על זה שהפליטים שברצונם לשוב לבתיהם ולחיות בשלום עם שכניהם יורשו לעשות זאת במועד המוקדם ביותר האפשרי. הפליטים שיבחרו לא לחזור, יקבלו פיצויים לפי עקרונות המשפט הבינלאומי. תוקם ועדת הפיוס שתסייע לשיבת הפליטים, יישובם מחדש ולשיקום הכלכלי והחברתי שלהם. לאור הסייגים הרבים שהעלו מדינות ערב ומדינת ישראל לא יצאה ההחלטה לפועל.

שאלה 16

הדיון על בינאום ירושלים לא החל עם הצהרת אוסטרליה בנובמבר 1949 אלא כבר בהחלטת כ"ט בנובמבר שנתיים קודם לכן, שקבעה כי על ירושלים להיות בינלאומית. על החלטה זו חזר האו"ם פעמיים נוספות - בתכנית ברנדוט ובהחלטה 194 שהדגישו שוב ושוב כי עמדת האו"ם נחרצת – על העיר להיות בינלאומית. תחילה קבלה הנהגת היישוב היהודי את החלטת החלוקה ואת בינאום ירושלים במסגרתה, משום שלא ראו כל דרך אחרת להקמת מדינה. יחד עם זאת לא ויתרו על רעיון היותה המרכז הרוחני של העם היהודי. כאשר פורסמה ההצהרה האוסטרלית הקוראת שוב לבינאום העיר, בסוף נובמבר 1949, המצב בעיר בפועל כבר נקבע – מבחינה צבאית נכבשה העיר המזרחית ובתוכה העיר העתיקה ע"י הירדנים כבר בחודש הפלישה ונקבע גבול בינה לבין ישראל שאושר בהסכמי שביתת הנשק בין המדינות – הקו העירוני, שהוכר רק ע"י שתיהן. מבחינה ריבונית החלה ישראל מקיץ 1948 לבצע צעדי ריבונות בעיר – החל מהכרזה על ממשל צבאי בעיר והמשך לביסוס מוסדות השלטון – בית המשפט העליון, הכנסת, הכרזה על נשיא המדינה ומינוי ראש עיר. בדצמבר 1949, לנוכח ההצהרה האוסטרלית וההסכמה הגורפת שקיבלה באו"ם הגיב בן גוריון בחריפות. עמדתו הייתה כי אין לקבל את דרישת האו"ם מהסיבות הבאות:

(א) סיבה ראשונה - חשש כי אם ישראל תקבל החלטה זו, ימשוך האו"ם לדרוש מישראל ויתורים נוספים כמו ביטול כל הישגיה הצבאיים והמדיניים במלחמת העצמאות. הוא חשש כי האו"ם ידרוש מישראל לסגת מכל השטחים שכבשה מעבר לשטחים שהעניקה לה החלטת החלוקה של האו"ם ב-1947, לאפשר את חזרת הפליטים הערביים לבתיהם ועוד. להערכתו מדובר היה ברגע של "מבחן כוח עקרוני" שאם תצא ממנו ישראל כמנצחת, יתחזק מעמדה הבינלאומי.

(ב) סיבה שנייה - בן-גוריון חשש מפילוג פנימי בעם במידה ויהיה ויתור על ירושלים כבירת המדינה – הציבור הישראלי היה רגיש מאוד, אירועי אלטלנה, פרשת ברנדוט, פירוק הפלמ"ח היו עדיין פצעים טריים וירושלים היוותה גורם מאחד שוויתור עליו יגרום ל"פיצוץ בעם" כדברי בן-גוריון.

תגובתו הייתה זעם והכרזה רשמית של ממשלת ישראל, עוד לפני אישור ההצהרה, כי ירושלים שייכת למדינת ישראל. עם קבלת ההצעה ע"י האו"ם כונסה הממשלה שם קבע בן גוריון כי ירושלים היא חלק בלתי נפרד ממדינת ישראל ובירתה הנצחית וכי שום הצבעה באו"ם אינה משנה עובדה היסטורית זו. בן-גוריון הוסיף כי כל המדינות המתנגדות למדיניות ישראל בירושלים הן אויבותיה.

משה שרת, שהיה שר החוץ של מדינת ישראל, הוביל את עמדת המשלחת הישראלית עוד בספטמבר 1948, כהערכות לדיון האו"ם בהצעת ברנדוט הנוגעת שוב בדרישה לבינאום העיר – עמדה נחרצת התובעת לקבל את ירושלים כחלק בלתי נפרד ממדינת ישראל, אלא אם יוכח באופן מוחלט כי משטר בינלאומי יבטיח המשך קיום מלא של העיר העברית כבעלת זיקה לאומית למדינת ישראל.

שרת, שנדרש להתייצב בעצמו מול מנהיגי אומות העולם, ולהציג בעצמו ובאמצעות משרדו, את העמדות הישראליות הנחרצות, הביע גם חשש למעמדה של ישראל לנוכח הצעד החרף וההצהרות הלוחמניות בנושא הריבונות על העיר. הכרזת בן גוריון כי כל המדינות המתנגדות למדיניות ישראל בירושלים הן אויבותיה יצרה משבר קשה בין בן-גוריון לבין משה שרת שר החוץ, שחשש מבידודה של ישראל בעולם בשל הכרזה זו.